

**ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ ВПЛИВУ КУЛЬТУРИ ЕТНОСУ НА
ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНИХ УЯВЛЕНЬ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА**

Савіна М.І.

Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України

***Анотація.** Статтю присвячено питанню організації та методичного забезпечення дослідження чинників впливу культури етносу на формування гендерних уявлень особистості в умовах інформаційного суспільства. Концептуальною основою дослідження є уявлення про особливості формування психіки, зокрема гендерних уявлень особистості в сучасних умовах інформаційних технологій. Проаналізовано, що гендерна ідентифікація в сучасній умовах відбувається під впливом нових, сучасних гендерних уявлень щодо ролі чоловіка й жінки в суспільстві, що, своєю чергою, формуються завдяки процесу глобалізації, інформатизації суспільства, процесу нівелювання народними традиціями і нормами суспільства.*

***Ключові слова:** особистість, стать, етнос, культура етносу, гендерні уявлення, інформаційне суспільство.*

Актуальність дослідження. Конструктивні функції етнокультури вважаються такими, що формують особистість, тому завданням дослідження є дослідити чинники впливу культури етносу на формування саме гендерних уявлень особистості в умовах інформаційного суспільства, розглянути формування особистості через призму культурного середовища.

Актуальним в дослідженні є, насамперед, розкриття закономірностей та чинників формування гендерних уявлень та вивчення чинників впливу на формування даних уявлень в сучасних умовах розвитку інформаційних технологій. Гендерні уявлення особистості є невід'ємною частиною її життя – як соціальної, так і духовної його сторони. Так, сформована, інтегрована (тобто така, що здатна об'єднувати усвідомлювати особистісні гендерні якості) особистість стає елементом усіх міжлюдських взаємин в яких вона і проявляє вміння усвідомлювати себе та вміння інтегруватися з зовнішнім середовищем, досягаючи єдності.

Методологічну основу дослідження складають науково-психологічні положення про сутність і закономірності становлення особистості (Л.С. Виготський, Д.Б. Ельконін, Б.Г. Ананьєв), розвиток самосвідомості (Г.С. Костюк, С.Д. Максименко, М.Й. Боришевський, С.Л. Рубінштейн), формування психологічної статі (Ананьєв Б.Г., Говорун Т., Геодакян В.А., Кле М., Кон І.С., Моргун В.Ф., Ткачова М.Ю., Титаренко Т.М., Кочарян А.С.); важливим науковим підґрунтям з проблематики статі є теорії західних психологів: Г. Олпорта, Ш. Берна, З. Фрейда, К. Хорні, К. Юнга, О.Вейнінгера, Д.Майерса. Психологія українського етносу представлена в роботах Потєбні О.О., Яніва В., Вовка Ф., Мід М., Бромлея Ю. В., Фурмана А.В., Орбана Л.Є.,

Устименко Т.А., Ігнатенко П.І., Чепа М.-Л.А., Пірен М.І. та іншими роботами вітчизняних психологів.

Наукова новизна. Поставлена проблема є новою з огляду на вивчення чинників впливу культури етносу на формування гендерних уявлень особистості через призму сучасних умов інформаційного суспільства.

Метою роботи – є дослідити чинники впливу культури етносу на формування гендерних уявлень особистості в умовах інформаційного суспільства.

Об'єкт дослідження – психологічні особливості впливу культури етносу на формування гендерних уявлень особистості в умовах інформаційного суспільства.

Предмет дослідження – гендерні уявлення особистості.

Концептуальною основою дослідження є уявлення про особливості формування психіки, зокрема, гендерних уявлень особистості українця.

Завдань дослідження: Розробити теоретико-методологічну модель дослідження чинників впливу культури етносу на формування гендерних уявлень особистості в умовах інформаційного суспільства.

Очікувані результати. Теоретико-методологічний аспект проблеми сприятиме подальшому розширенню та поглибленню етнопсихологічних знань; створенню науково-теоретичної бази для програм культурного та науково-освітнього спрямувань.

Виходячи з результатів попередніх досліджень, ми вважаємо, що вивчення чинників впливу культури етносу на формування гендерних уявлень на сьогодні є актуальним і необхідним стосовно з'ясування сучасного стану даної проблематики, що дасть можливість під новим кутом зору вивчити саме етнокультурну специфіку формування гендерних уявлень особистості в сучасних умовах розвитку інформаційних технологій.

Етнокультурою вважається сукупність матеріальних і духовних цінностей, вироблених етносом впродовж його історії на його власній території засобами етнічного самовираження – мовою, філософією, релігією, традиціями. Етнокультура містить ціннісні орієнтації, цінності, які формуються завдяки світосприйняттю та самоусвідомленню, формує певні типи мислення, парадигми життя, соціальні ролі. Етнокультура, завдяки цінностям, нормам, традиціям, формує в суспільстві особливі форми поведіння, спілкування, моральні та етичні засади духовного життя.

Світова культура поділяється на культури країн, народів, націй, етнічних груп. Українська культура – це витвір світогляду та праці нашого народу. Культура відображає світогляд народу, його національну самосвідомість, своєрідність філософського мислення, розуміння основних проблем загальнолюдського і власного буття як конкретної частини людства. Серед низки функцій, що відіграє етнічна культура є її конструктивність. Конструктивні функції етнокультури вважаються такими, що формують гармонійну особистість, зокрема її гендерні особливості, а саме чоловічі та жіночі ролі, прийняті в конкретному етносі. Відповідно, завданням нашого

викладу є проаналізувати вплив етнокультури на формування саме гендерних уявлень особистості в умовах інформаційного суспільства, розглянути формування особистості через призму культурного середовища. Гендерні уявлення особистості є невід'ємною частиною її життя – на фізичному, соціальному, інтелектуальному і духовному рівнях розвитку. Так, сформована, інтегрована (тобто така, що здатна об'єднувати, усвідомлювати особистісні гендерні якості на всіх рівнях) особистість стає гармонійним, конструктивним елементом усіх міжособистісних взаємин, в яких вона і проявляє вміння усвідомлювати себе та вміння бути в гармонії з собою та зовнішнім середовищем, досягаючи єдності.

Цілеспрямоване формування особистості здійснюється в соціальній системі шляхом виховання в умовах певної етнокультури. Формування особистості – процес соціального розвитку людини і відбувається цей процес завдяки засвоєнню культурних норм, традицій, звичаїв, виховному впливу сім'ї, школи, суспільства, здатності людини пристосовуватися до оточення.

Особистість не є ізольованою, вона живе в суспільстві і відчуває певний вплив культури і виховання. Особистість має свою, хоча й пов'язану з іншими, історію життя і відчуває впродовж цієї історії як загальні і особливі, так і поодинокі впливи, які відображаються як в загальних, особливих, так і в індивідуальних рисах її поведінки і діяльності, в цілому психологічному складі. Впродовж свого розвитку під впливом виховання, соціалізації особистість набуває низки ролей, які вона виконує в суспільстві. Так, концепція культури впливає на концепцію людини: стати людиною означає стати індивідом, набути індивідуальності, а індивідуальність ми набуваємо, керуючись паттернами культури, системами значень, що історично склалися, орієнтуючись на які ми надаємо форми, порядок, смисл та напрямок нашому життю. Задіяні при цьому паттерни культури мають не загальний, а специфічний характер: не просто «чоловік» або «жінка», а конкретний набір уявлень про те, якими повинні бути чоловіки і жінки, яку роль вони мають виконувати в суспільстві, як подружжя має ставитися одне до одного, хто та з ким може вступати в шлюбні відносини, як виховувати дітей – хлопчиків та дівчаток і т. ін.

Отже, не можна заперечувати той факт, що культура формувала і продовжує формувати нас як індивіда, і саме це є для нас спільним. І ми, засвоюючи норми, правила та цінності, керуючись ними, формуємо власну, особистісну концепцію, яка може впливати на суспільну концепцію буття, розвивати її далі, і бути невід'ємними від неї. Отже, відбувається взаємообмін між особистістю і суспільною свідомістю. Так суспільство отримує нові ідеї, бачення, погляди, які, в свою чергу, впливають на мислення інших індивідуумів. Таким чином, етнокультура впливає на становлення і формування особистості, а особистість в свою чергу впливає на етнокультуру. У наш час поняття «чоловік» – «жінка» в суспільстві набули особливого значення. Ці дискусії зосереджуються на відношенні «жінка – чоловік». Різні

культури мають різні уявлення щодо статевої ролі. Залежно від країни, національності, віку статеві ролі можуть бути різними.

Що стосується гендерних уявлень в українській етнокulturі, то необхідно враховувати особливості нашої історії – українська культура, і загалом світогляд українського народу, знаходилися під впливом багатьох зовнішніх і внутрішніх чинників. Як результат взаємовпливу різних культур, на території нашої країни сформувався особливий спосіб світобачення, який закарбувався в світогляді, світовідчутті, психології, звичаях і традиціях українського народу.

Кожне суспільство, кожна етнокultura виробляє певний комплекс ознак, яким повинна відповідати поведінка представників кожної статі. Такі ознаки представлені у кожному етносі, суспільстві у вигляді гендерних уявлень щодо поведінки: маскулінності, фемінності, андрогінності, зміст яких обумовлений рівнем розвитку суспільства, розподілом праці в ньому, культурою, релігією, звичаями. Статеве виховання є невід'ємною частиною морального виховання і пов'язане з багатьма педагогічними і психологічними проблемами. Все, що виховує цілісну особистість, здатну усвідомити соціальні і моральні норми, свої фізіологічні і психологічні властивості, і завдяки цьому встановлювати оптимальні відносини з людьми своєї та протилежної статі, розвиватися духовно, і визначає цілі гендерного виховання [15].

Аналізуючи наукові та літературні джерела [1; 2; 3; 4], ми виокремили такі уявлення щодо якостей чоловіка та жінки: чоловічі якості – захист, логіка, розум, сила, індивідуальність та незалежність, рішучість, сміливість, цілеспрямованість, лідерство, влада, твердість, стійкість, активність, орієнтація на соціальні та зовнішні досягнення, кар'єра, духовна енергія; жіночі якості – турбота, підтримка, інтуїція, почуття та емоції, ніжність, залежність, натхнення, чутливість, сприйнятливність, смирення, відданість, м'якість, гнучкість, пасивність, спокій, чуйність, сім'я, природа, творчість.

Сьогодні ми можемо спостерігати деяке нівелювання статевими ролями в суспільстві. Чоловіки стають подібними до жінок за статевими ролями, а жінки – до чоловіків, не вміючи інтегрувати і гармонійно розвивати і чоловічі і жіночі якості в межах особистості. Це явище відбувається завдяки інформатизації суспільства, впливу так званих інформаційних технологій, і завдяки процесу глобалізації, що невпинно поширюється.

Сучасні науковці вважають, що в умовах становлення інформаційного суспільства з'являється більш гнучка система статевої ідентифікації, виникнення якої обумовлене цілою низкою чинників – економічними, політичними, етичними. В епоху глобалізації на особистість здійснюється постійний інформаційний тиск. За таких умов, людина у процесі оцінки предметів і явищ дійсності спирається здебільшого не на власний досвід, а на одержувану з навколишнього світу інформацію. Людина, з одного боку, прагне залишатися індивідуальністю, а з іншого боку – хоче не виділятися із соціального оточення. У зв'язку з цим, змінюється інформаційний аспект значущості й поширеності гендерних уявлень і очікувань [15]. **Вибір та**

обґрунтування методик дослідження. Об'єктом нашого аналізу стали методи, які дають можливість дослідити такі елементи статевої ідентифікації, як система гендерних уявлень, що виявляється у відмінностях сприймання та уявлення ролі чоловіка та жінки між чоловіками і жінками, тобто сформовані гендерні уявлення особистості відносно конкретної статі та можливості виявлення чинників впливу культури етносу на формування цих уявлень. Зрозуміло, що дослідження цих структур може викликати багато труднощів, і тому ці методи повинні бути відносно простими, доступними, викликати зацікавлення і не втомлювати респондента.

Гендерні характеристики особистості в психології вивчаються за допомогою семи методів, серед яких ми виділили найбільш доцільні для вивчення чинників впливу культури етносу на формування гендерних уявлень: спостереження; бесіда; методика «Семантичних диференціал» [11] (модифікація М.І. Савіної); методика «Асоціативний експеримент» [9] (модифікація М.І. Савіної); проективна методика «Автопортрет в повний зріст» (О.І. Копитін) [5; 6; 7]; методика «Творча сила і лялька-мотанка» (авторська, М.І. Савіна); проективна методика «Козак Мамай» (авторська, М.І. Савіна); методика «Хто Я?» [8] (модифікація М.І. Савіної), методи статистичного опрацювання кількісних показників.

В основу характеристики і аналізу якісного змісту гендерних уявлень слід покласти три критерії: маскулінність, фемінність, андрогінність.

Дані методики були застосовані нами для розкриття чинників впливу культури етносу на формування гендерних уявлень особистості, а саме:

- 1) дослідження особливостей формування уявлення про «Чоловіка» та «Жінку» в сучасному суспільстві;
- 2) вивчення соціально-психологічних відмінностей ставлення до гендерних уявлень та гендерних ролей;
- 3) вивчення чинників впливу культури етносу на формування гендерних уявлень особистості в умовах інформаційного суспільства.

Після проведення збору даних використовувався математичний і статистичний аналіз – метод кутового перетворення – ϕ^* -критерій Фішера.

Опис вибірки та процедури дослідження. Важливий вплив на становлення гендерних уявлень особистості в молодому віці справляють не лише соціально-психологічні чинники, але й етнокультурні. За нашим припущенням, особливості гендерних уявлень особистості зумовлені етнічними та культурними чинниками, а також впливом соціального оточення: сім'ї, родини, навчального закладу, професійної орієнтації.

Слід зазначити, що в різних етнічних групах по-різному відбувається формування гендерних уявлень, бо кожна з цих груп має свою історично сформовану модель родини, свої усталені звичаї та норми, своє бачення жіночих та чоловічих ролей, а також власну позицію щодо місць жінки та чоловіка в суспільстві. Так, на основі відмінностей у цінностях, смислах, ритуалах, норм поведінки у міжстатевих взаєминах культури поділяються на маскулінні і фемінні. Маскулінність культури проявляється в домінуючій

орієнтації чоловіків і жінок на агресивну, жорстку поведінку, сфокусовану на досягненні матеріалізованого успіху, а фемінність – як пошанування ними поступливої, дружної поведінки, що забезпечує якість життя для кожного незалежно від статі індивіда.

Орієнтація на маскулінність – це високий рейтинг у різних сферах буття, наполегливості, сили волі, рішучості, сміливості, уміння керувати іншими тощо. Орієнтація на фемінні цінності передбачає високий рейтинг емоційно-експресивних властивостей у будь-якій сфері. Тобто, жіночість у ціннісних орієнтаціях населення країни тлумачиться як схильність до емоційно-теплих стосунків, опікування, догляду, як моральна чутливість і чуйність, відданість, психологічна підтримка.

Провідним критерієм визначення маскулінізації культури слугує перевага еґо-цінностей, тобто робиться акцент на персональну орієнтацію в досягненні успіху, над соціальними цінностями, тобто цінностями для інших. Відповідно переважає або маскулінна орієнтація – на професійні досягнення, кар'єру, заробіток, персональні успіхи, матеріальні блага; або фемінна – на сім'ю, взаємини з іншими людьми, цінності спілкування і прихильності тощо.

Традиційно маскулінні ознаки набуває в маскулінних культурах сім'я. У жіночих етнокультурах як мати, так і батько залучені до виховання дитини, впливають на її вчинки та почуття. В маскулінних культурах почуття дитини, її емоційна сфера – це прерогатива матері, а дії, вчинки – батька. Усі окреслені чинники зумовлюють те, що представники різних етнічних груп схильні до статевої поведінки тих чи інших типів.

Це вже чітко проявляється в молодому віці, бо саме тоді особистість є здебільшого сформованою як на морфологічному, гормональному, так і на соціальному рівні. Молода людина здебільшого вже знайшла себе, своє місце в даному суспільстві, в даній культурі. Молода людина вже проявляє моделі поведінки представників власної статі, які склалися в даному етносі, в даній культурі. Молодь схильна відтворювати сценарій життя батьківської сім'ї, особливо у засвоєнні статевої ролі і вихованні власних дітей. Ролі батька та матері є центральними статевими ролями у процесі соціалізації дітей традиційної сім'ї, в якій батько виконує предметно-інструментальні, а мати – емоційно-експресивні ролі.

Вибірка досліджуваних становила 160 осіб з числа українських студентів гуманітарного (педагоги, психологи, журналісти) профілю навчання м. Києва. В ході роботи вибірка була поділена на 2 групи (по 80 осіб у кожній) за такими критеріями: стать (юнаки і дівчата) та вік. Загалом вік досліджуваних становив 17–25 років. Під час проведення дослідження роздавались бланки, які містили методики, а також матеріали для виконання завдання. Перед тим, як досліджувані приступали до виконання завдання, їм давалась інструкція. На виконання методики, в середньому, витрачалось до 60-90 хвилин, враховуючи час на прочитання або прослуховування інструкції.

Після збору даних відбувалась обробка результатів за допомогою методів статистичної обробки кількісних показників.

Опис методик дослідження. *Асоціативний експеримент* у психології, як відомо, використовують з різною метою і, відповідно, в різних варіантах проведення. Застосування асоціативного експерименту ґрунтується на механізмі асоціації: досліджуваним пред'являють слова-стимули або зображення-стимули, викликаючи в них таким чином вербальні реакції.

Психологічну природу процесів, що лежать в основі асоціацій, вивчали О. М. Леонт'єв, Б. А. Єрмолаєв, В. Ф. Петренко, А. П. Клименко. Тест використовується в психолінгвістиці, соціальній психології та психосемантичних дослідженнях. Асоціативна техніка відображає як когнітивні структури, що стоять за мовними значеннями, так й індивідуальні особливості досліджуваних.

Асоціативний експеримент зазвичай проводиться на великій кількості досліджуваних. На основі поданих ними асоціацій можна побудувати таблицю частотного розподілу слів-реакцій на кожне зображення-стимул.

Подальша статистична обробка усуває вплив індивідуальних особливостей, виділяючи аспекти, які є загальними для всієї групи досліджуваних. Додатковою перевагою асоціативного експерименту є його простота, зручність застосування, можливість працювати з великою групою досліджуваних одночасно, виділяти деякі неусвідомлювані компоненти значення. Мірою семантичної близькості (відстані) пари слів визнається степінь співпадіння розподілення відповідей, тобто степінь подібності об'єктів аналізу встановлюється через подібність даних на них асоціацій.

В нашій роботі ми використали слова-стимули: жінка, чоловік, українська жінка, український чоловік, сучасна українська жінка, сучасний український чоловік.

Інвентар. Бланки методики з перерахованими словами-стимулами.

Алгоритм роботи. Респондентам пропонується на бланку зазначити вік та стать, дати асоціативну відповідь на слова: «жінка», «чоловік», «українська жінка», «український чоловік», «сучасна українська жінка», «сучасний український чоловік».

Проективна методика «Автопортрет в повний зріст» (О.І. Копитін)

Ціль: виявлення і корекція індивідуальних особливостей людини, її ставлення до себе, своєї зовнішності, статі.

Завдання: психодіагностика несвідомих емоційних компонентів особистості; вираження почуттів, пов'язаних з образом «Я» і ставленням до себе; організація внутрішнього діалогу зі своїм «Я»; прийняття свого «Я», своєї статі; формування навички внутрішньої рефлексії. **Інвентар:** два рулона цупкого паперу довжиною 2 метри кожний без з'єднувальних швів. Можні використовувати зворотній бік шпалер, фарби або воскова крейда, масляна пастель, гуаш, пензлі, баночки з водою, гумка, скотч.

Алгоритм роботи. Досліджуваним пропонується намалювати автопортрет реальних розмірів, в реальному часі, і бажано, в реальному зовнішньому вигляді. Далі досліджувані ведуть зі своїм автопортретом діалог, звертаються з посланням, фотографуються з автопортретом і відбувається

обговорення в групі.

Методика “Хто Я?” М. Куна (модифікація М.І. Савіної)

Методика “Хто Я?” М. Куна використовується як психологічний метод в методичних розробках занять групи соціально-психологічного тренінгу. В основі цієї методики лежить принцип самоусвідомлення себе.

Інвентар. Аркуш паперу, кулькова ручка або олівець.

Алгоритм роботи. Опитуваним пропонується на аркуші паперу написати у правому верхньому куті те із своїх імен, до якого вони найбільше звикли. Далі пропонується: а) дати відповідь на запитання: “Хто я такий(а)?”, при цьому це треба зробити швидко, записуючи свої відповіді точно в такій формі, як вони зразу приходять на думку – лише іменники; б) визначити свої «жіночі» та «чоловічі» якості; в) дати собі назву, виходячи з написаних відповідей. Відповідей повинно бути не більше 35.

Методика «Творча сила жінки і давній оберіг лялька-мотанка» (авторська, М.І. Савіна)

Ціль: виявлення рольових архетипів жіночого начала в жінці – донька, сестра, дружина, мати, кохана; визначення свого призначення як жінки; ідентифікацію особистості зі своєю гендерною роллю; виявлення сенсу жіночого начала як частини світо творення.

Задачі: 1) навчитися слухати внутрішнє «Я»; 2) розвивати творче начало, сприймання та відчуття на зоровому рівні, уявлення, тактильності, емоційності; 3) розвиток навичок усвідомлення себе за посередництвом розуміння призначення ролі жінки.

Інвентар. Тканини різних забарвлень з дрібним малюнком, льняна тканина, клаптики на фартухи і хустки, тасьма/стрічка на очілля і в косу, нитки муліне різних кольорів, нитки, ножиці.

Алгоритм роботи. Кожному досліджуваному пропонується обрати будь-які запропоновані матеріали і потім створити ляльку-мотанку своїми власними руками. Далі досліджуваному пропонується приступити до створення історії ляльки, відповідаючи на питання: «Як зветь ляльку? Якого вона віку? Як відчуває себе лялька? Образ кого Ви створили? Наскільки вона Вам подобається? Для чого вона живе? Які у неї риси і якості? У чому її сила? Якщо розглядати вашу ляльку-мотанку як символічне відображення вашого жіночого начала, то який сенс несе для Вас створений образ?»

Створені своїми руками ляльки відображають глибинні образи нашої підсвідомості, в яких прихована справжня сила жінки. У процесі створення історії ляльки, учасниця вкладає в неї свою Я-концепцію, відбувається механізм проєкції. У даній методиці представлені і опрацьовані сакральні знання про природної сили жінки, про зачарування жіночності, і про те, як навчитися гармонійно використовувати свою унікальну жіночу силу. Техніка «Творча сила жінки і давній оберіг лялька-мотанка» дає можливість отримати відповіді на наступні питання: «Як ставиться досліджувана до свого жіночого начала? Наскільки вона реалізує у своєму житті жіночі рольові архетипи – доньки, дружини, сестри, матері, коханої? Чи є складнощі у сприйнятті своєї

гендерної ролі? Який сенс несе сотворений образ і в чому для неї полягає урок?» *Проективна методика «Козак Мамай» (авторська, М.І. Савіна)*

Ціль: виявлення рольових архетипів чоловічого начала – лідер, захисник, годувальник; визначення свого призначення як чоловіка; ідентифікація особистості зі своєю гендерною роллю; виявлення сенсу чоловічого начала як частини світотворення.

Задачі: 1) навчитися слухати внутрішнє «Я»; 2) розвивати творче начало, сприймання та відчуття на зоровому рівні, уявлення, тактильності, емоційності; 3) розвиток навичок усвідомлення себе за посередництвом розуміння призначення ролі чоловіка.

Інвентар. Папір формату А4, А3, олівці, фарби, клей ПВА, зображення «Козак Мамай».

Алгоритм роботи. Кожному досліджуваному пропонується обрати будь-які запропоновані матеріали і потім створити малюнок «Козак Мамай». Далі досліджуваному пропонується приступити до створення колажа із зображеннями козака, створення історії зображення, відповідаючи на питання: «Як звать козака? Якого він віку? Як почуває себе козак? Образ кого Ви створили? Наскільки він Вам подобається? Для чого він живе? Які у нього риси і якості? У чому його сила? Якщо розглядати ваш малюнок та колаж як символічне відображення вашого чоловічого начала, то який сенс несе для Вас створений образ?»

У процесі створення історії козака, учасники вкладають в неї свою Я-концепцію, відбувається механізм проєкції. У даній методиці представлені і опрацьовані етнічні й культурні знання про силу чоловіка. Техніка «Козак Мамай» дає можливість отримати відповіді на наступні питання: «Як ставиться досліджуваний до свого чоловічого начала? Наскільки він реалізує у своєму житті чоловічі ролі – лідер, захисник, здобувач? Чи є складнощі у сприйнятті своєї гендерної ролі? Який сенс несе сотворений образ і чому вчить?»

Критерій ϕ^* -кутового перетворення Фішера. Цей критерій призначений для співвідношення двох вибірок за частотністю того ефекту, який цікавить дослідника. За допомогою певних процедур оцінюється достовірність відмінностей між відсотковими частками тих вибірок, у яких був зареєстрований ефект.

Висновки. В даному викладі ми проаналізували питання організації та методичного забезпечення виявлення чинників впливу культури етносу на формування гендерних уявлень особистості в умовах інформаційного суспільства. Констатовано, що гендерна ідентифікація в сучасній умовах відбувається під впливом нових, сучасних гендерних уявлень щодо ролі чоловіка й жінки в суспільстві. Ці уявлення, як ми вже зазначили, формуються завдяки процесу глобалізації, інформатизації суспільства, процесу нівелювання народними традиціями і нормами суспільства. І саме такі, вже змінені уявлення, можуть подаватися суспільству у вигляді уявлень, які своєю сутністю передбачають формування мислення особистості. Гендерні уявлення,

таким чином формують, визначають та закріплюють у суспільній свідомості та у свідомості особистості соціальні ролі жінки й чоловіка, їхню значимість, а також закріплюють певні гендерні принципи, відповідно до яких сучасна реальність репрезентується як така, що потребує змін.

Література

1. Антология гендерных исследований : Сб. пер. / Сост. и коммент. Е. А. Гаповой, А. Р. Усмановой. – Минск : ПроPILEI, 2000. – 384 с.
2. Берн Ш. Гендерная психология / Ш. Берн – СПб. : Прайн–ЕВРОЗНАК, 2001. – С. 123–162.
3. Велесова книга: Зб. праукр. пам'яток I тис. до нової доби – I тис. нової доби / Б. І. Яценко (ритм. пер.). – К. : Велес, 2003. – 108 с.
4. Геодакян В. А. Эволюционные теории ассиметризации организмов, мозга и тела / В. А. Геодакян. – М. : Ин-т проблем экологии и эволюции им. А. Н. Северцова, РАН, 1991. – 230 с.
5. Колошина Т. Ю. Арт-терапевтические техники в тренинге: характеристики и использование. Практическое пособие для тренера / Т. Ю. Колошина, А. А. Трусъ. – СПб. : Речь, 2010. – 189 с.
6. Копытин А. И. Системная арт-терапия / А. И. Копытин. – СПб. : Питер, 2001.
7. Копытин А. И. Руководство по групповой арт-терапии / А. И. Копытин. – СПб. : Речь, 2003.
8. Корнєв М. Н., Коваленко А. Б. Соціальна психологія: Підручник. / М. Н. Корнєв, А. Б. Коваленко. – К., 1995. – 304 с.
9. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики / А. А. Леонтьев. – М., 2005. – 288 с.
10. Митчелл Дж. Женская сексуальность / Дж. Митчелл // Введение в гендерные исследования : хрестоматия / под ред. С. В. Жеребкина. – Харьков : ХЦГИ ; СПб. : Аллетейя. – Ч. 2. – С. 534–561.
11. Петренко В. Ф. Основы психосемантики: Учеб. пособие. / В. Ф. Петренко. – Смоленск : Изд-во СГУ, 1997. – 400 с.
12. Попова Л. В. Гендерные аспекты самореализации личности : учеб. пособие по спецкурсу / Л. В. Попова. – М. : Академия, 1996. – 450 с.
13. Практикум по арт-терапии: шкатулка мастера. Научно-методическое пособие. – Луганск : Элтон-2, 2013. – 160 с. Пушкарёва Н. Л. Гендерные исследования: рождение, становление, методы и перспективы в системе исторических наук / Н. Л. Пушкарёва // Женщина. Гендер. Культура / под общ. ред. З. А. Хоткиной, Н. Л. Пушкарёвой, Е. И. Трофимовой. – М. : МГЦИ, 1999. – С. 15–34.
14. Рузов В. О. Семейная нектарология / В. О. Рузов – М. : Философская книга, 2007. – 150 с.
15. Хорни К. Женская психология / К. Хорни – СПб. : Вост.-Европ. ин-т психологии, 1993. – 340 с.

References transliterated

1. Antologiya gendernyih issledovaniy : Sb. per. / Sost. i komment. E. A. Gapovoy, A. R. Usmanovoy. – Minsk : Propilei, 2000. – 384 s.
2. Bern Sh. Gendernaya psihologiya / Sh. Bern – SPb. : Prayn-EVROZNAK, 2001. – S. 123–162.

3. Velesova kniga: Zb. praukr. pam'yatok I tis. do novoyi dobi – I tis. novoyi dobi / B. I. Yatsenko (ritm. per.). – K. : Veles, 2003. – 108 s.
4. Geodakyan V. A. Evolyutsionnyie teorii assimetrizatsii organizmov, mozga i tela / V. A. Geodakyan. – M. : In-t problem ekologii i evolyutsii im. A. N. Severtsova, RAN, 1991. – 230 s.
5. Koloshina T. Yu. Art-terapevticheskie tehniki v treninge: harakteristiki i ispolzovanie. Prakticheskoe posobie dlya trenera / T. Yu. Koloshina, A. A. Trus. – SPb. : Rech, 2010. – 189 s.
6. Kopyitin A. I. Sistemnaya art-terapiya / A. I. Kopyitin. – SPb. : Piter, 2001.
7. Kopyitin A. I. Rukovodstvo po gruppovoy art-terapii / A. I. Kopyitin. – SPb. : Rech, 2003.
8. Kornev M. N., Kovalenko A. B. Sotsialna psihologiya: Pidruchnik. / M. N. Kornev, A. B. Kovalenko. – K., 1995. – 304 s.
9. Leontev A. A. Osnovy psiholingvistiki / A. A. Leontev. – M., 2005. – 288 s.
10. Mitchell Dzh. Zhenskaya seksualnost / Dzh. Mitchell // Vvedenie v gendernyie issledovaniya : hrestomatiya / pod red. S. V. Zherebkina. – Harkov : HTsGI ; SPb. : Alleteyya. – Ch. 2. – S. 534–561.
11. Petrenko V. F. Osnovy psihosemantiki: Ucheb. posobie. / V. F. Petrenko. – Smolensk : Izd-vo SGU, 1997. – 400 s.
12. Popova L. V. Gendernyie aspektyi samorealizatsii lichnosti : ucheb. posobie po spetskursu / L. V. Popova. – M. : Akademiya, 1996. – 450 s.
13. Praktikum po art-terapii: shkatulka мастера. Nauchno-metodicheskoe posobie. – Lugansk : Elton-2, 2013. – 160 s.
14. Pushkaryova N. L. Gendernyie issledovaniya: rozhdenie, stanovlenie, metody i perspektivy v sisteme istoricheskikh nauk / N. L. Pushkaryova // Zhenschina. Gender. Kultura / pod obsch. red. Z. A. Hotkinoy, N. L. Pushkaryovoy, E. I. Trofimovoy. – M. : MGTsI, 1999. – S. 15–34.
15. Ruzov V. O. Semeynaya nektarologiya / V. O. Ruzov – M. : Filosofskaya kniga, 2007. – 150 s.
16. Horni K. Zhenskaya psihologiya / K. Horni – SPb. : Vost.-Evrop. in-t psihologii, 1993. – 340 s.

Савина М.И. Организация и методическое обеспечение факторов влияния культуры этноса на формирования гендерных представлений личности в условиях информационного общества

Аннотации. *Статья посвящена вопросу организации и методического обеспечения исследования факторов влияния культуры этноса на формирование гендерных представлений личности в условиях информационного общества. Концептуальной основой исследования является представление об особенностях формирования психики, в частности гендерных представлений личности в современных условиях информационных технологий. Проанализировано, что гендерная идентификация в современных условиях происходит под влиянием новых, современных гендерных представлений о роли мужчины и женщины в обществе, что, в свою очередь, формируются благодаря процессу глобализации, информатизации общества, процессу нивелирования народных традиций и норм общества.*

Ключевые слова: личность, пол, этнос, культура этноса, гендерные представления, информационное общество.

Savina M.I. Organization and guidance for study of ethnic cultural factors that influence on formation of person's gender concepts in an information society

Annotation. *The article is devoted to the organization and methodological support study of factors influence the formation of ethnic cultural representations of gender identity in the information society. The conceptual basis of the study have an idea about the features of the psyche, including representations of gender identity in modern terms of information technology. The analysis that gender identification in modern conditions is influenced by new, modern ideas about gender roles men and women in society, which, in turn, formed through the process of globalization, the information society, the process of leveling folk traditions and norms of society.*

Keywords: *personality, gender, ethnicity, culture, ethnicity, gender representation, information society.*

Актуальні проблеми психології Т.9. Вип.6 .2015. ISSN 2072-4772